

TÜRK'Ü "ÖĞRETMEK": ERMENİ TARİH DERS KİTAPLARINDA TÜRK İMGESİ

Yazar: Yrd. Doç. Dr. Yıldız DEVECİ BOZKUŞ

Dora, Bursa 2013, 205 sf.

ISBN: 9786054798360

Yıldız Deveci Bozkuş tarafından kaleme alınan ve 205 sayfadan oluşan bu eserin basımı Dora yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. TÜBİTAK tarafından desteklenen bir proje kapsamında meydana gelmiş olan bu eser, "Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı / Türk İmajı" başlıklı (110K571 nolu) ve Doç. Dr. Mehmet Hacısalihoğlu tarafından yürütülen TÜBİTAK 1001 projesi çerçevesinde hazırlanmıştır. Anılan proje kapsamında Ermenistan'ın yanı sıra Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Makedonya Cumhuriyeti, Sırbistan, Karadağ, Kosova, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Arnavutluk ve Rusya gibi Balkan ve Karadeniz ülkelerinin ilköğretim kurumlarında okutulan tarih ders kitaplarında Osmanlı/Türk İmajının da karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu eserde ise söz konusu ülkelerden biri olan Ermenistan'da ilk ve orta öğretim kurumlarında 2010-2011 öğretim yılında zorunlu olarak okutulan tarih ders kitapları ele alınmıştır. Kuramsal çerçevesini İmgebilimin (Imagology) oluşturduğu bu çalışmada Ermeni tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı kavramına dair oluşturulan olumsuz ve önyargılı algılar, stereotipler ve imgeler incelenerek, bu algıların oluşturulmasındaki temel etkenler üzerinde durulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Dört ana başlık altında kaleme alınan bu eserde, ülkeler arası ikili ilişkilerde olumsuz önyargıların kırılmasında özellikle tarih ders kitaplarındaki konu işleyiş biçimlerinin önemine değinilmiş ve bu işleyiş biçimlerinin revize edilmesinin sağlayacağı yararları dikkat çekilmiştir. "Soykırım iddiaları" odaklı araştırmalardan farklı olarak Türk - Ermeni ilişkilerine yeni bir bakış açısı kazandırmayı hedefleyen bu çalışmada ayrıca aynı coğrafyanın halkları arasındaki ilişkilerin çözülmesinin önündeki en büyük engeli tarihsel algıların oluşturduğunun da altı çizilmiştir.

“Teorik Çerçeve” isimli birinci bölümde, imge ve imge biliminin tanımı üzerinde durulmuş ve çalışma içerisinde meydana gelecek olası karışıklıkların önlenmesi sağlanmak istenmiştir. Bu bölümde ayrıca kavramların zihinlerde karşıladıkları anlamlar ve bu kavramların kültürel ve tarihsel alt yapıları üzerinde durulmuştur. Bozkuş eserinde, önyargıların ve kalıplaşmış olguların kırılmadan devletler ve halklar arasındaki tarih anlatımında olumlu gelişmelerin mümkün olamayacağına vurgu yapmıştır.

“Dünyada Tarih Ders Kitaplarının Revizyonu ve Ermenistan’da Okutulan Tarih Ders Kitapları” isimli ikinci bölümde ise bu konuyla ilgili literatüre girmiş olan çalışmalar hakkında yapılan araştırmalar, Türkiye’de tarih ders kitaplarının revizyonu ile ilgili yürütülen çalışmalar, Ermenistan’da eğitim sistemi, tarih ders kitapları, tarih eğitimi ve tarih müfredatı konuları ele alınmıştır. Tarih eğitiminde önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının incelenmesinin İkinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren başladığını ve devletlerarasındaki mücadelelerde olumsuz etki yapmasının önüne geçilmesinin amaçlanarak denetlenmeye başlandığına vurgu yapılmıştır. Yazar Türkiye’de ise tarih ders kitaplarının revizyonu konusunun üzerinde pek de durulmayan bir durumda olduğuna dikkat çekmiştir. Yazar, tutarsızlık, aşırı ulusal kimlik vurgusu, ulusal devlet yapısının yer etmesi konularının tarih kitaplarında eleştirilen noktaların başında yer aldığını vurgulayarak, bu tür bir eğitim sisteminden geçmiş bireylerde “ötekileştirme” güdüsünün daha belirgin bir biçimde gün yüzüne çıkacağı tehlikesine de değinmiştir. Ermenistandaki eğitim sistemine de yer verilen bu çalışmada, tarihi süreç içerisinde meydana gelen gelişmelere değinilerek, Ermenistan’da tarih eğitimi, tarih ders kitapları ve tarih müfredatı konularına da değinilmiştir. Ermenistan’da ders kitaplarının basımının ekonomik sıkıntılar nedeniyle zor şartlar altında gerçekleştirilmesinin bireyleri farklı çözüm yolları aramaya ittiğini kaydeden Bozkuş, Ermeni tarih ders kitaplarının içeriklerinin ise Sovyet Dönemi ders kitaplarının izlerini taşıdığını belirtmiştir. Bozkuş ayrıca bu kitapların Sovyet ideolojisini içerdiğine de dikkat çekerek, Ermenistan’da kitapların son dönemlerde Marksizm-Leninizm’den uzak, resmi devlet ideolojisine göre hazırlandığını ifade etmiştir. Ermenistan’da tarih eğitiminin ayrı bir yere sahip olduğunu da ifade eden Bozkuş, Ermenistan’daki Erivan Matenadaran Kütüphanesi’ndeki kaynakların Ermenilerin tarih eğitimine verdikleri önemin en açık göstergelerinden biri olduğuna dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra Ermenistan’da dini yapının da oldukça baskın bir yere sahip olduğunu belirten Bozkuş, tarih ders kitaplarında da bu dini etkinin oldukça belirgin olduğunun altını çizmiştir.

“İlk Çağlardan Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonuna Kadar Olan Dönemde Türk- Ermeni İlişkilerinin Tarih Ders Kitaplarında Sunumu” isimli üçüncü

bölümde, Türkler ile Ermenilerin tarihte ilk kez karşılaşmalarından tehcir olaylarına kadar geçen süre zarfına yer verilmiştir. Ders kitaplarında bu zaman dilimine yer verilirken, Ermenilerin kendilerini mağdur ve kahraman olarak tanıtmaya özelliklerinin her fırsatta ön planda olduğu belirtilmiştir. İlk dönem anlatıları hariç Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde Ermenilerin “topraklarının işgal ve istila edildiği” temasını neredeyse tüm sınıfların ders kitaplarında yeniledikleri şöyle görülmektedir;

“Selçuklular 100.000 askerle ikinci kez Ermenistan’ı işgal etti. Aynı yolla ülkeye giren Selçuklular, Basen ve Karno bölgesine yoğunlaştı. Buradan ülkenin her yanına yoğunlaştılar. Düşman çocuk ve yaşlı demeden her yere ölüm ve yıkım getiriyordu...” (7.Sınıf, 2009, 125).

Benzer alıntılara sıkça değinen Bozkuş, Ermeni tarih ders kitaplarında Türklerden bahsedilirken katil, cellat, düşman, savaşçı, saldırgan gibi kelimelere sıkça yer verildiğini ifade etmiştir. Ders kitaplarının devletlerarası ikili ilişkilerde ne kadar önemli olduğunu belirten Bozkuş, ders kitaplarının uluslararası kuruluşlar tarafından denetlenmesinin zaruretine de değinmiştir.

“Tehcir, Sovyet ve Sovyet Sonrası Türk- Ermeni İlişkileri İle Göç ve Diaspora Kavramlarının Tarih Ders Kitaplarındaki Sunumu” isimli dördüncü bölümde ise Ermeni tarih ders kitaplarında 1915 Olaylarının bir kırılma noktası olduğuna değinmiştir. “Ermeni Soykırımı” iddialarının ders kitaplarında çok fazla yer almasının bu olayların Ermenistan tarihinde önemli bir yere sahip olmasından kaynaklandığını ifade eden Bozkuş, sekizinci sınıf ve sonraki dönemlerde bu olaylara derinlemesine yer verildiğini belirtmiştir. Bu olaylar anlatılırken “-Türklerin sadece Ermenileri değil diğer etnik toplulukları da katlettikleri” algısının yerleştirilmeye çalışıldığını ifade etmiştir. Bozkuş bu bölümde ayrıca ders kitaplarındaki “ötekileştirme” temasının daha belirgin olduğuna da dikkat çekmektedir. Çalışmada ayrıca diaspora kavramı ve diaspora Ermenilerinin amaçlarına da yer verilmiştir. Diasporanın en büyük amacının “soykırımın tanınması ve kınanması” olduğunu belirten Bozkuş, çalışmada ayrıca Ermenistan- Azerbaycan ilişkileri ve Türkiye’nin bu ilişkilerdeki rolünün de ders kitaplarına konu olduğunu belirtmiştir. Yine ders kitaplarında “Ermenistan tarafının barış ve ikili ilişkilerin düzelmesi düşüncesini desteklediği fakat Türkiye tarafından bazı şartların öne sürüldüğü ve böylece barışı istemeyen tarafın Türk tarafı olduğu” yönünde bir algının da ders kitaplarında yer aldığına değinilmektedir.

Sonuç olarak; Bozkuş’un söz konusu çalışması, Türk- Ermeni ilişkilerinde normalleşmeye olumlu katkı sağlayacak olan adımlardan biri olan ders kitaplarının revize edilmesi sermesi açısından oldukça önemli, orijinal ve

literatüre katkı sağlayacak bir çalışmadır. Öteki uluslar hakkındaki ilk izlenimlerini Tarih ders kitapları aracılığıyla tarih eğitimi sırasında alan çocukların önyargıların ve olumsuz düşüncelerin esiri olmaktan kurtarılmalarının bu vesileyle sağlanabileceğini söylemekte yarar vardır. Bu açıdan ele aldığımızda elimizdeki kitabın sadece Ermeni tarafı değil Türk tarafı için de yararlı bir rehber olacağını söylemekte yarar vardır.